

INHUMAAN EN ONNODIG

**MENSENRECHTENSCHENDINGEN OP DE
TERRORISTENAFDELING**

SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN

Open Society Justice Initiative

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Amnesty International streeft naar een wereld waarin iedereen alle mensenrechten geniet die zijn vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en andere internationale mensenrechteninstrumenten. Bij het nastreven van die visie is het de missie van Amnesty International om onderzoek te verrichten en actie te ondernemen gericht op het voorkomen en beëindigen van ernstige schendingen van deze rechten.

www.amnesty.org

Het **Open Society Justice Initiative** maakt gebruik van de wet om mensen overal ter wereld te beschermen en mondig te maken. Het Justice Initiative zet zich in voor mensenrechten en ontwikkelt rechtsmiddelen voor een open samenleving door middel van procesvoering, belangenbehartiging, onderzoek en technische ondersteuning. Het Initiative maakt deel uit van de Open Society Foundations, die samenwerken met plaatselijke gemeenschappen in meer dan 70 landen om te bouwen aan levendige en tolerante democratieën met overheden die verantwoording afleggen tegenover hun burgers.

www.JusticeInitiative.org

© Amnesty International Nederland en Open Society Foundations

Oktober 2017

Amnesty International Nederland

Keizersgracht 177

1016 DR Amsterdam

T: 020 626 44 36

E: amnesty@amnesty.nl

I: www.amnesty.nl

Open Society Foundations

224 West 57th Street

New York, New York 10019

Verenigde Staten

T: +1 212 548 0600

E: media@opensocietyfoundations.org

I: www.OpenSocietyFoundations.org

Illustratie omslag: Ahlgrim Design Group

SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN

'Dit regime creëert een scheiding tussen ons en hen: wij zijn samen, zij [de Nederlandse autoriteiten] zijn de vijand.' – Voormalige TA-gedetineerde¹

Gewelddadige aanslagen door heel Europa, met name in het afgelopen decennium, hebben honderden levens gekost en nog eens honderden mensen verwond. Deze aanslagen vragen om een effectieve respons van overheden. Zij hebben de taak mensen tegen dit geweld te beschermen. De handhaving van het recht op leven, en ervoor zorgen dat mensen vrij kunnen leven, bewegen en denken: dit zijn essentiële taken voor een overheid.

De opvattingen van overheden in heel Europa over veiligheid zijn de laatste jaren echter veranderd. Het idee dat de overheid voor veiligheid moet zorgen zodat mensen van hun rechten kunnen genieten, heeft meer en meer plaatsgemaakt voor de opvatting dat overheden de rechten van mensen moeten beperken om veiligheid te bieden. Er is structurele en ingrijpende antiterrorismewetgeving ingevoerd. Daarnaast hebben veel Europese staten de detentieomstandigheden en -locatie van mensen die verdacht zijn van, en veroordeeld zijn voor, aan terrorisme gerelateerde strafbare feiten grondig herzien. Vanaf 2006 zette Nederland binnen twee penitentiaire instellingen een speciale Terroristenafdeling (TA) op: de eerste in Penitentiaire Inrichting Vught in Vught, en de tweede in 2007 in Penitentiaire Inrichting De Schie in Rotterdam. Dit werd gedaan uit angst dat dergelijke gedetineerden anderen zouden 'radicaliseren' en rekruteren door extremistische opvattingen en gewelddadige terreurdaden aan te moedigen. In deze afdelingen worden zowel terrorismeverdachten als -veroordeelden vastgehouden. Er gelden strenge veiligheidsmaatregelen, en mensen worden gescheiden gehouden van de algemene gevangenispopulatie.

Dit rapport bevat bewijs van ernstige inbreuken op de rechten van gedetineerden en andere zorgen ten aanzien van de Nederlandse TA, en aanbevelingen om de TA in overeenstemming te brengen met de internationale verplichtingen die Nederland is aangegaan op het gebied van mensenrechten. Het huidige TA-beleid en de praktijk leidt niet alleen tot zorgen over schendingen van de mensenrechten, ook zijn er zorgen over de doeltreffendheid van de TA voor de voorbereiding op een leven na detentie. Mensen die worden verdacht van een geweldloos misdrijf, zoals iets plaatsen op internet, kunnen zonder veroordeling tot 22 uur per dag alleen in een cel worden opgesloten, zonder ooit hun kind te mogen vasthouden of ander betekenisvol menselijk contact met de buitenwereld te mogen hebben.

De informatie in dit rapport maakt aannemelijk dat dergelijke zwaarbeveiligde regimes averechts kunnen werken. De behandeling brengt mensen aanzienlijke schade toe en rust ze mogelijk slecht toe voor een volwaardige terugkeer in de samenleving. De bevindingen zijn gebaseerd op interviews met negentien voormalige TA-gedetineerden, met familieleden van voormalige TA-gedetineerden, met gevangenisautoriteiten, officieren van justitie, rechters, raadspersonen, beleidsmakers, vertegenwoordigers van toezichthoudende organen en de reclassering, en met anderen die bekend zijn met de TA.

De Nederlandse overheid is zich bewust van de mensenrechtenzorgen over de TA, en toont zich bereid een aantal hervormingen door te voeren. Zo mogen gedetineerden van de gevangenisautoriteiten soms langer hun cel uit en mogen ze meer contact hebben met elkaar en met bezoekers. De autoriteiten beginnen ook instrumenten voor risicobeoordeling te gebruiken om onderscheid te maken tussen 'overtuigde extremisten' en 'heroverwegers' onder de gedetineerden. Zo stellen ze vast welke specifieke veiligheidsmaatregelen voor elk van hen moeten gelden en ontwikkelen ze re-integratieprogramma's op maat en, indien mogelijk, programma's gericht op 'deradicalisering' en *disengagement*.

¹ Interview met L., 1 februari 2017.

Dit lijken positieve ontwikkelingen. Ze zijn echter onvoldoende en worden ondermijnd doordat het, op het moment van schrijven van dit rapport, binnen de TA de norm was gedetineerden bloot te stellen aan zeer beperkende opsluiting, die vervolgens kan worden versoepeld naar goeddunken van de gevangenisautoriteiten. De nieuwe risicobeoordelingen gebeuren bovendien uitsluitend *nadat* iemand al in de zwaarbeveiligde TA-gevangenis is geplaatst. Dit strookt niet met internationale mensenrechtenstandaarden. Die bepalen namelijk dat autoriteiten met een individuele risicobeoordeling moeten aantonen dat de beperkingen noodzakelijk en proportioneel zijn voordat ze worden opgelegd. De beoordelingen leiden wellicht voor sommige gedetineerden tot soepelere veiligheidsmaatregelen. Ze lijken echter niet de primaire functie te hebben om de individuele noodzakelijkheid en proportionaliteit van extra veiligheidsmaatregelen te bepalen. Ook was niet duidelijk hoe de nieuwe beoordelingen precies plaatsvonden. Dit terwijl risicobeoordelingen die een gedetineerde extra veiligheidsmaatregelen kunnen bezorgen, moeten gebeuren op basis van duidelijke en objectieve criteria, vastgelegd in openbaar toegankelijke en voorspelbare regelgeving. De beoordelingen dienen onderdeel te zijn van een formeel besluitvormingsproces waaraan de gedetineerde kan deelnemen en waarin die in persoon wordt gehoord. Gedetineerden moeten adequate toegang krijgen tot de informatie waarop autoriteiten hun beslissingen baseren, zodat zij die effectief kunnen aanvechten en er juridisch beroep tegen kunnen instellen.

AUTOMATISCHE PLAATSING, GEEN INDIVIDUELE BEOORDELING

Op grond van de Nederlandse wet plaatsen autoriteiten terrorismeverdachten of -veroordeelden automatisch in de TA. Er is geen individuele beoordeling om te zien of ze daadwerkelijk een bedreiging vormen als het gaat om het 'radicaliseren' of rekruteren van medegedetineerden, of dat ze een aanzienlijke bedreiging vormen vanwege gewelddadig of ander asociaal gedrag. Hierdoor wordt niet afgewogen of de veiligheidsmaatregelen noodzakelijk of proportioneel zijn.

In plaats daarvan krijgen mensen stelselmatig strenge veiligheidsmaatregelen opgelegd, op basis van een verondersteld risico dat uitsluitend te maken heeft met het soort delict waarvan ze verdacht zijn of veroordeeld werden. Door te brede definities van 'terroristische misdrijven' in het Wetboek van Strafrecht en een groeiende hoeveelheid antiterrorismewetgeving, kan het hier gaan om strafbare feiten waarbij geen geweld is gebruikt, zoals het versturen van opruiende tweets.

De afwezigheid van een individuele risicobeoordeling is een van de belangrijkste gebreken van de TA. Het is in strijd met de Nederlandse verplichtingen op het gebied van de mensenrechten. Het Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (CPT) uitte in 2007 en opnieuw in 2017 soortgelijke zorgen toen het Nederland bekritiseerde om het automatisch plaatsen in de TA van terrorismeverdachten of -veroordeelden.

Door dit systeem van automatische plaatsing kan zelfs iemand die geen daadwerkelijke bedreiging vormt voor de veiligheid, worden vastgehouden in een van de zwaarste detentieregimes in Nederland. De veiligheidsmaatregelen bestaan onder andere uit langdurige opsluiting in eenpersoonscellen en het beperken van contact met andere gedetineerden wanneer zij zich buiten hun cel bevinden, hetgeen kan neerkomen op eenzame opsluiting. Er worden regelmatig en stelselmatig ingrijpende visitaties uitgevoerd waarbij de gedetineerde volledig naakt is. Er is dusdanig visueel en auditief toezicht dat familiebezoeken gereduceerd worden tot slechts oppervlakkige ontmoetingen, en de vertrouwelijkheid tussen arts en patiënt en tussen advocaat en cliënt in gevaar gebracht of geschonden wordt. Tot slot wordt de toegang tot mogelijkheden voor werk, opleiding en re-integratie zwaar beperkt, terwijl andere gevangenen die toegang wel hebben.

Het automatische plaatsingssysteem van de TA maakt geen onderscheid tussen verdachten en veroordeelden. Verdachten worden dus in een regime geplaatst dat ze publiekelijk stigmatiseert: door het label 'terrorist', en doordat ze hetzelfde worden behandeld als mensen die vastzitten vanwege ernstige misdrijven. Dit is een ernstige ondermijning van de onschuldpresumptie (het recht om geacht te worden onschuldig te zijn tot het tegendeel bewezen is). Dit is met name verontrustend omdat op het moment van schrijven van dit rapport de meeste mensen in de TA slechts verdachten waren, zonder in eerste aanleg veroordeeld te zijn. Op grond van Nederlands strafrecht kan de voorlopige hechtenis van verdachten van 'terroristische misdrijven' tot 27 maanden duren.

GEEN EFFECTIEF RECHTSMIDDEL

Een andere grote tekortkoming van de TA is dat mensen die er worden vastgehouden hun initiële plaatsing niet effectief kunnen aanvechten. Zodra ze er vastzitten is het haast onmogelijk te worden overgeplaatst naar een afdeling of instelling met een minder streng regime. Nederland biedt dus geen effectief rechtsmiddel aan gedetineerden die hun plaatsing in de TA willen aanvechten. De autoriteiten die de TA runnen houden niet eens periodieke evaluaties om te bepalen of het nodig is om iemand er te houden. Daarnaast boden interne klachtenmechanismes en de beroepscommissie van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) de TA-gedetineerden geen effectieve manieren om de stelselmatige toepassing van strenge veiligheidsmaatregelen aan te vechten.

LANGDURIG ALLEEN IN EEN CEL

Een van de strengste veiligheidsmaatregelen waaraan autoriteiten mensen binnen de TA blootstellen – zonder een individuele beoordeling of dit noodzakelijk of proportioneel is – is dagelijkse langdurige opsluiting alleen in een cel. In de uren dat TA-gedetineerden hun cel mogen verlaten hebben ze slechts beperkt menselijk contact van enige betekenis. De mensen die voor dit rapport geïnterviewd zijn beschreven hoe zij tussen de 19 en 22 uur per dag in hun cel opgesloten zaten, afhankelijk van hun dagprogramma. Door de afwezigheid van een zinvolle procedure om overplaatsing uit de TA te regelen, zaten mensen langdurig onder deze omstandigheden vast. Per mei 2017 was de gemiddelde duur van de detentie in de TA ongeveer vijfenhalve maand.

In sommige gevallen bleken de opgelegde beperkingen van sociaal contact in strijd met de verplichting van de staat om gedetineerden menselijk te behandelen, of in strijd met het verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling. In drie bijzonder verontrustende zaken kwam de tijd die gedetineerden alleen doorbrachten neer op langdurige eenzame opsluiting. Zij werden gedurende meer dan vijftien dagen 22 uur of meer per dag vastgehouden zonder betekenisvol contact met anderen. Dit is een schending van de internationale standaarden op het gebied van de mensenrechten, die langdurige eenzame opsluiting expliciet aanmerken als foltering of andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing. Een vrouw, die uiteindelijk van al het haar ten laste gelegde werd vrijgesproken, zei dat zij tien en vervolgens nog eens drie aaneengesloten weken afgezonderd van andere gedetineerden heeft doorgebracht tijdens haar detentie van meer dan vijf maanden in TA Vught, van 2016 tot 2017.

INGRIJPENDE VISITATIES WAARBIJ DE GEDETINEERDE VOLLEDIG NAAKT IS

Ingrijpende visitaties waarbij de gedetineerde volledig naakt is, zijn een ander onderdeel van de veiligheidsmaatregelen van de TA. De autoriteiten voeren deze visitaties regelmatig uit. Ze beoordelen niet per geval of een gedetineerde een bedreiging vormt waardoor ze noodzakelijk zijn. Ingrijpende visitaties gebeuren nadat, en soms voordat, een gedetineerde bezoek van buiten krijgt, waaronder bezoek van naaste familieleden en kinderen. Ook wanneer gedetineerden de gevangenis verlaten voor zittingen van de rechtbank of politieverhoren, worden ze gevisiteerd.

In de interne TA-regels staat dat visitaties, voor zover mogelijk, moeten worden uitgevoerd door bewakers van hetzelfde geslacht als de gedetineerde, in een daarvoor aangewezen afgesloten ruimte. Er waren echter incidentele meldingen dat bewakers van het andere geslacht aanwezig waren. In één gedocumenteerd geval moest een voormalige gedetineerde die op het punt stond te worden gevisiteerd, protesteren tegen de aanwezigheid van een mannelijk personeelslid voordat deze uit het zicht verdween.

De visitaties – die volgens gevangenispersoneel nooit tot de ontdekking van smokkelwaar hebben geleid – zijn zo frequent en vernederend dat veel gedetineerden ze vermijden door niet langer in persoon met familieleden af te spreken. Ze kiezen voor het alternatief om ze van achter een transparante glazen wand te ontvangen, of helemaal niet. De glazen wand voorkomt dat gedetineerden fysiek contact hebben, zelfs met hun kinderen; fysiek contact is overigens ook al ernstig beperkt bij bezoek zonder glazen scheidingswand. Sommige gedetineerden weigerden zelfs om zittingen van de rechtbank bij te wonen, of dreigden daarmee, om de ingrijpende visitaties te voorkomen.

Internationale wetgeving en standaarden op het gebied van mensenrechten verbieden dergelijke visitaties tenzij een individuele beoordeling heeft uitgewezen dat ze absoluut noodzakelijk zijn. Ook moet er een sterk en specifiek vermoeden bestaan dat iemand smokkelwaar bij zich draagt. Dergelijke

visitaties dienen niet indringender te worden uitgevoerd dan noodzakelijk, en uitsluitend bij een concrete bedreiging van de veiligheid. Vernedering en onnodige schending van de privacy moeten worden voorkomen. In weerwil van deze verplichtingen en standaarden, zijn de regels van de TA over stelselmatige en ingrijpende visitaties waarbij de gedetineerde volledig naakt is een schending van het verbod op wrede, onmenselijke of vernederende behandeling, en tevens van het recht op privacy.

BUITENSPORIGE OBSERVATIE

De gevangenisautoriteiten houden tevens alles in de gaten wat TA-gedetineerden buiten hun cel zeggen en doen. Ze kijken en luisteren mee met bezoek en telefoongesprekken, en maken er opnames van. Voor veel TA-gedetineerden weerhield deze stelselmatige en constante observatie hen ervan persoonlijke en familiekwesaties te bespreken tijdens bezoeken en telefoongesprekken. Ook de andere veiligheidsmaatregelen van de TA hadden een negatieve invloed op het familiecontact, zoals de visitaties voorafgaand aan bezoek (zie boven), en het verbod op betekenisvol fysiek contact tijdens een bezoek. Door dit alles werden dergelijke bezoeken niet meer dan oppervlakkige ontmoetingen, met een zeer nadelige invloed op de mogelijkheid van gedetineerden om familierelaties op te bouwen en te onderhouden, ook met kinderen.

Verscheidende voormalige gedetineerden herinnerden zich ook een gebrek aan privacy in contacten met artsen, verpleegkundigen en psychologen bij de TA Vught door de aanwezigheid van bewakers. Dit is ogenschijnlijk een schending van de vertrouwelijkheid van de arts-patiëntrelatie. Een vrouwelijke TA-gedetineerde die in de TA Vught gezeten had, deed een bijzonder verontrustend relaas over hoe zij persoonlijke informatie met een vrouwelijke arts moest bespreken in aanwezigheid van mannelijke bewakers bij de deur.

Voormalige gedetineerden en raadspersonen beschrijven ook consequent hoe de controle- en toezichtmaatregelen van de TA, alsmede de juridische bevoegdheden en vroegere praktijken van inlichtingendiensten, de verdenking wekten dat de autoriteiten de vertrouwelijke relatie tussen advocaat en cliënt niet respecteerden. Dit belemmerde een vrije communicatie met een advocaat. De autoriteiten moeten streven naar omstandigheden waarin dit niet gebeurt. Gedetineerden en hun advocaat moeten de garantie hebben dat de vertrouwelijke relatie tussen advocaat en cliënt wordt gerespecteerd.

TOEZICHT

Nederland moet ook het onafhankelijke toezicht op de TA aanzienlijk verbeteren conform internationale mensenrechtenstandaarden. Deze schrijven voor dat periodieke en onafhankelijke inspecties van penitentiaire instellingen vereist zijn. Uit dit onderzoek blijkt dat de huidige inspectieorganen, zoals het Nationaal Preventie Mechanisme (NPM) en de Inspectie voor Veiligheid en Justitie, onvoldoende onafhankelijk zijn. Daarnaast zijn ze onvoldoende effectief, richten ze zich niet op de TA, of wanneer ze de TA wel inspecteren doen ze dat niet periodiek. Ook wordt niet zorgvuldig getoetst of wel wordt voldaan aan internationale mensenrechtenwetgeving en -standaarden. De overheid is onwillig om de kritiek op deze toezichthoudende organen – of de zorgen van de CPT – in acht te nemen. Dit laat zien dat deze organen niet de bevoegdheid hebben ervoor te zorgen dat de TA wordt geleid op een manier die voldoet aan de internationale mensenrechtenwetgeving en -standaarden.

De Nederlandse overheid dient de tekortkomingen van de TA op het gebied van mensenrechten dringend aan te pakken, vooral nu het aantal gedetineerden dat aan het strenge TA-regime wordt blootgesteld toeneemt. In de eerste acht jaar (2006-2014) werden in de TA 80 gedetineerden vastgehouden. Maar in de ruim twee jaar tussen begin 2015 en april 2017 waren het er al 88. Deze stijging komt waarschijnlijk deels doordat recherche, onderzoeksrechters en aanklagers vertrouwen op te brede definities van de term 'terroristisch misdrijf', en door een steeds verder groeiende hoeveelheid antiterrorismewetgeving, die ook geweldloze strafbare feiten omvat.

Door de zorgen in dit rapport aan te pakken en te garanderen dat alle gedetineerden in het Nederlandse strafrechtstelsel behandeld worden volgens internationale mensenrechtenwetgeving en -standaarden, kan Nederland een strafrechtbeleid voeren waarin mensenrechten gerespecteerd worden en dat gedetineerden effectief in staat stelt zich voor te bereiden op een re-integratie in de samenleving.

AANBEVELINGEN

Amnesty International en het Open Society Justice Initiative roepen de Nederlandse autoriteiten op onmiddellijk alle nodige maatregelen te nemen om mensen die als verdachten van aan terrorisme gerelateerde strafbare feiten worden vastgehouden, en mensen die voor dergelijke feiten zijn veroordeeld, niet bloot te stellen aan onnodige en onevenredige veiligheidsmaatregelen. In het bijzonder:

AAN HET MINISTERIE VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE

1. Neem alle nodige maatregelen om op grond van de Penitentiaire beginselenwet, de Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden, de Huisregels van TA De Schie en TA Vught, en andere relevante wet- en regelgeving en beleid, ervoor te zorgen dat:
  - a. personen in voorlopige hechtenis op verdenking van 'terroristische misdrijven' in afwachting van een proces in eerste aanleg niet in de TA worden vastgehouden bij mensen die veroordeeld zijn voor dergelijke strafbare feiten en daarvoor hun straf uitzitten;
  - b. personen alleen in de TA geplaatst worden op basis van een individuele risicobeoordeling en niet slechts op basis van het soort delict waarvoor ze verdacht zijn of veroordeeld werden. Een dergelijke beoordeling dient gebaseerd te zijn op specifieke en objectieve criteria, waaronder iemands daadwerkelijke gedrag. Daarnaast dient elke beslissing gestaafd te worden met betrouwbare, concrete, volledige en actuele informatie, en dient te worden vastgesteld of plaatsing in een zwaarbeveiligde afdeling of instelling noodzakelijk en proportioneel is, zoals voortvloeit uit de verplichtingen van Nederland op grond van internationale mensenrechtenwetgeving en -standaarden. TA-gedetineerden dienen het recht te krijgen om in persoon gehoord te worden, om relevante informatie te ontvangen die ten grondslag ligt aan deze risicobeoordeling, en om zelf informatie die relevant is voor deze beslissing aan te leveren voorafgaand aan hun plaatsing in de TA;
  - c. plaatsingsbesluiten periodiek geëvalueerd worden door een onafhankelijke en onpartijdige entiteit in een wettelijk geregelde procedure die de gedetineerde toestaat om op zinvolle wijze deel te nemen aan de evaluatie;
  - d. TA-gedetineerden niet blootgesteld worden aan de toepassing van zeer langdurende opsluiting alleen in een cel, waaronder beperkende opsluiting die neerkomt op eenzame opsluiting, behoudens de uitzonderingen die zijn vastgelegd in internationale mensenrechtenwetgeving en -standaarden;
  - e. TA-gedetineerden niet blootgesteld worden aan langdurige eenzame opsluiting van meer dan 15 aaneengesloten dagen;
  - f. TA-gedetineerden mogelijkheden krijgen voor behoorlijk en betekenisvol menselijk contact, waaronder fysiek contact, in het bijzonder met hun kinderen en echtgenoot of partner;
  - g. TA-gedetineerden niet blootgesteld worden aan ingrijpende onderzoeken aan hun lichaam en kleding (visitaties) wanneer niet in een individuele beoordeling is vastgesteld dat dit absoluut noodzakelijk en proportioneel is vanwege een concrete bedreiging van de veiligheid. Deze beoordeling dient rekening te houden met alternatieve toezichtsmaatregelen die de noodzaak van een visitatie kunnen verminderen. De autoriteiten dienen ook alternatieve fouilleringsmethoden te zoeken en toe te passen die niet naar hun aard vernederend zijn. Wanneer een visitatie toch nodig geacht wordt, moet de gedetineerde boven- en onderkleding in twee aparte stappen uit kunnen doen om volledige naaktheid te voorkomen;
  - h. TA-gedetineerden niet blootgesteld worden aan stelselmatige observatie en bewaking, in het bijzonder van hun familiebezoeken, wanneer niet in een individuele beoordeling is vastgesteld dat dit noodzakelijk en proportioneel is;
  - i. het recht op de vertrouwelijkheid van de arts-patiëntrelatie tijdens medische consulten, onderzoeken en een medische behandeling wordt gerespecteerd. Alle medische onderzoeken van gedetineerden zouden in het algemeen verricht dienen te worden buiten gehoorsafstand en buiten het zicht van gevangenispersoneel;

- j. vrouwelijke gedetineerden een bij hun geslacht passende behandeling krijgen. Dit betekent onder meer dat niet-medisch mannelijk personeel, onder wie bewakers, niet toegelaten wordt in ruimtes waar medische consulten met vrouwelijke gedetineerden plaatsvinden. Visitaties dienen uitsluitend uitgevoerd te worden door, en in aanwezigheid van, personeel van hetzelfde geslacht. Daarnaast geldt dat mannen en vrouwen niet in dezelfde afdeling vastgehouden moeten worden, dat begeleiding van en toezicht op vrouwelijke gedetineerden uitsluitend uitgevoerd moet worden door vrouwelijke personeelsleden, dat mannelijke personeelsleden geen vooraanstaande functies moeten bekleden op plaatsen waar vrouwen in de TA zijn ondergebracht, en dat mannelijke personeelsleden het deel van de TA waar vrouwen vastgehouden worden niet zonder begeleiding van een vrouwelijk personeelslid zouden moeten betreden;
  - k. het TA-gedetineerden is toegestaan vertrouwelijk met hun advocaat te communiceren zoals bepaald in internationale mensenrechtenwetgeving en -standaarden. De autoriteiten dienen maatregelen te nemen om het vermoeden dat het verschoningsrecht niet wordt gerespecteerd tegen te gaan. Dat kan bijvoorbeeld met een speciale ontmoetingsruimte voor advocaten en cliënten, waar zij niet in de gaten gehouden of afgeluisterd kunnen worden, en kunnen praten en aantekeningen of andere correspondentie kunnen uitwisselen zonder door een transparante glazen wand gescheiden te worden en zonder hulp van een bewaker;
  - l. TA-gedetineerden toegang krijgen tot re-integratiemogelijkheden, waaronder mogelijkheden voor werk, opleiding en verlof, gericht op het vergemakkelijken van hun terugkeer naar de samenleving. Beperkingen hiervan dienen uitsluitend te worden toegepast voor zover dit noodzakelijk en proportioneel is, en gebaseerd op een individuele risicobeoordeling.
  - m. TA-gedetineerden toegang hebben tot een effectief rechtsmiddel door middel van een klachtenprocedure die ze in staat stelt hun initiële plaatsing, voortdurende plaatsing en de tegen hen ingezette strenge veiligheidsmaatregelen, zoals beperkende opsluiting, visitaties en observatie, effectief aan te vechten. Dit rechtsmiddel dient met name te zorgen voor:
    - toegang tot een effectieve rechterlijke toetsing van de rechtmatigheid van de gevolgde procedures en de inhoud van het plaatsingsbesluit, bijvoorbeeld door de RSJ;
    - het recht om gehoord te worden in persoon of vertegenwoordigd te worden door een rechtshulpverlener;
    - het recht op adequate toegang tot informatie om de opgelegde veiligheidsmaatregelen aan te vechten;
    - een beoordeling of de veiligheidsmaatregelen in lijn zijn met de internationale verplichtingen op het gebied van mensenrechten die Nederland heeft, waaronder het geheel van internationale standaarden betreffende de behandeling van gedetineerden en gevangenen; en
    - een evaluatie van de noodzaak en proportionaliteit van veiligheidsmaatregelen, met inachtneming van alternatieve maatregelen die effectief gebruikt kunnen worden en minder ingrijpend zijn;
  - n. de bovenstaande aanbeveling over een effectief rechtsmiddel eveneens geldt voor veiligheidsmaatregelen die worden opgelegd, en re-integratiemogelijkheden die worden ontzegd, als gevolg van de beoordeling van de VERA-2R 'risicoprofielen' of andere soortgelijke instrumenten die worden gebruikt voor besluiten over de differentiatie tussen gedetineerden en over op maat gemaakte programma's.
2. Zorg ervoor dat interne klachtencommissies bij TA De Schie en TA Vught gedetineerden de mogelijkheid geven om aan hen opgelegde strenge veiligheidsmaatregelen, zoals beperkende opsluiting, visitaties en observatie, effectief aan te vechten conform de bovenstaande aanbeveling omtrent effectieve rechtsmiddelen.
  3. Zorg ervoor dat de klachtenprocedures en institutionele toezichthoudende organen van de TA de naleving evalueren van internationale mensenrechtenwetgeving en -standaarden, in het bijzonder het verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing, zonder dat dergelijke kwesties formeel aangekaart hoeven te worden door gedetineerden of anderen.

4. Gevangenisautoriteiten dienen gedetailleerde gegevens te verzamelen en registreren omtrent de toepassing van, redenen voor, soorten en duur van eenzame opsluiting en andere vormen van strenge beperkende opsluiting van personen in de TA. Hetzelfde geldt bij visitaties. Dit moet gebeuren met inachtneming van het recht op privacy van de gedetineerden.

AAN HET MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN HET MINISTERIE VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE

1. Nodig het VN-Subcomité ter preventie van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing (SPT) uit om een periodiek bezoek af te leggen dat onder andere bestaat uit een beoordeling van de TA.
2. Richt een open uitnodiging aan de Speciale VN-Rapporteur voor de bevordering en bescherming van mensenrechten en fundamentele vrijheden bij de bestrijding van terrorisme, om de TA te bezoeken.

AAN TWEDE KAMERLEDEN

1. Roep op tot een onmiddellijke, grondige en onafhankelijke inspectie van TA Vught en TA De Schie door een groep deskundigen, met betrekking tot de naleving van internationale mensenrechtenwetgeving en -standaarden.
  - a. Zorg ervoor dat deze groep relevante specialisten bevat. Hieronder vallen het maatschappelijk middenveld en mensenrechtenorganisaties, en ambtenaren van de Inspectie voor de Gezondheidszorg of andere medische inspecteurs om medische zorgen aan te pakken, zoals de zorgen omtrent de vertrouwelijkheid van de arts-patiëntrelatie die in dit rapport beschreven zijn. Ook experts op het gebied van de transitie en re-integratie van mensen van de gevangenis terug naar de samenleving, zouden bij de inspectie moeten worden betrokken.
  - b. Deze inspectie kan pas worden uitgevoerd door het Nationaal Preventie Mechanisme (NPM) wanneer de structuur en onafhankelijkheid van de NPM volledig voldoen aan alle internationale verplichtingen.
2. Roep de overheid op om hervormingen door te voeren die ervoor zorgen dat het Nationaal Preventie Mechanisme (NPM) in staat is om een onafhankelijke, grondige en effectieve toezichthoudende functie te vervullen, waaronder begrepen de periodieke controle van de TA.
3. Dien nieuwe wetsvoorstellen in en/of roep de minister van Veiligheid en Justitie op om de noodzakelijke wijzigingen aan te brengen in de Penitentiaire beginselenwet, de Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden, de Huisregels van TA De Schie en TA Vught, en andere relevante wet- en regelgeving en beleid om ervoor te zorgen dat de maatregelen in Aanbeveling 1 aan het ministerie van Veiligheid en Justitie worden doorgevoerd.

AAN DE RAAD VOOR STRAFRECHTSTOEPASSING EN JEUGDBESCHERMING (RSJ)

1. Zorg ervoor dat personen die verdacht worden van, en veroordeeld zijn voor, aan terrorisme gerelateerde strafbare feiten, de mogelijkheid hebben hun initiële en huidige plaatsing in de TA en de tegen hen ingezette strenge veiligheidsmaatregelen, zoals beperkende opsluiting, visitaties en observatie, door middel van een beroep bij de RSJ effectief aan te vechten conform de bovenstaande aanbeveling omtrent effectieve rechtsmiddelen. Mensen zouden het recht moeten hebben om rechtstreeks beroep in te stellen bij de RSJ nadat het initiële plaatsingsbesluit genomen is.
2. Evalueer of individuele klachten betrekking kunnen hebben op mensenrechtenschendingen, met name het verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing, zonder dat dergelijke kwesties formeel aangekaart hoeven te worden door gedetineerden of anderen. De RSJ zou hetzelfde moeten doen in zijn rol als toezichthouder.
3. Maak gebruik van de adviesfunctie van de RSJ om zijn voorgaande oproepen tot hervormingen te herhalen, met name de oproep tot een individuele risicobeoordeling voordat personen in de TA geplaatst worden en tot een periodieke evaluatie ten aanzien van de voortzetting van de detentie in de TA.

INHUMAAN EN ONNODIG

MENSENRECHTENSCHENDINGEN OP DE

TERRORISTENAFDELING

SAMENVATTING EN AANBEVELINGEN

Naar aanleiding van gewelddadige aanslagen in Europa in het afgelopen decennium, zijn overheden de detentie van mensen die verdacht worden van of veroordeeld zijn voor aan terrorisme gerelateerde strafbare feiten anders gaan aanpakken. Dit rapport richt zich op Nederland en brengt de mensenrechtenzorgen aan het licht over de speciale Terroristenafdeling (TA) in Vught en De Schie (Rotterdam).

Het rapport is gebaseerd op interviews met onder anderen voormalige gedetineerden, gevangenisautoriteiten, officieren van justitie, rechters, raadspersonen en beleidsmakers. Het beschrijft hoe de autoriteiten mensen automatisch toewijzen aan de TA, zonder een individuele beoordeling om te zien of zij een bedreiging vormen die de stelselmatige toepassing van strenge veiligheidsmaatregelen rechtvaardigt. Daardoor kunnen zelfs mensen die worden verdacht van geweldloze strafbare feiten worden blootgesteld aan extreme maatregelen. Tot dit soort maatregelen behoren langdurige opsluiting in eenpersoonscellen, beperkt contact met andere gedetineerden, stelselmatige visitaties waarbij de gedetineerde volledig naakt is, en ingrijpende observatie van familiecontacten. Ook wordt de vertrouwelijkheid tussen arts en patiënt en tussen advocaat en cliënt in gevaar gebracht of geschonden, en worden gedetineerden sterk beperkt in hun toegang tot mogelijkheden voor werk, opleiding en re-integratie. De TA lijdt onder onvoldoende toezicht en gedetineerden hebben geen effectieve manieren om hun plaatsing en behandeling aan te vechten.

Amnesty International en het Open Society Justice Initiative roepen de Nederlandse overheid dringend op om het beleid en de wetgeving over de TA grondig te wijzigen. Niemand mag in strijd met de mensenrechten worden vastgehouden. Alleen detentiebeleid en -praktijken die in overeenstemming zijn met de mensenrechten, en gepaard gaan met adequate toezichts- en klachtenmechanismen, kunnen bijdragen aan de bescherming van de openbare veiligheid.

